

УДК 368.23(477)

DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.68-9>**Корецька О.В.**кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки і фінансів
*Одеський національний морський університет***Koretska Olga**Candidate of Sciences (Economics),
Associate Professor at the Department Economics and Finance
Odessa National Maritime University

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ МОРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Корецька О.В. Особливості та проблеми механізму реалізації морського страхування в Україні.

У статті виявлено проблеми в організації морського страхування в Україні, які виникли сьогодні, особливості його розвитку, проаналізовано стан морського страхування в Україні, висвітлено особливості морського обов'язкового та добровільного страхування, розглянуто такий підрозділ морського страхування, як страхування вантажів, розглянуто перспективи розвитку морського страхового ринку України. Виявлено переваги та недоліки морських перевезень та зазначено, що морські перевезення, перевезення вантажу морем – це види діяльності підприємств морського транспорту, які відносяться до ризикованих видів діяльності підприємств морського транспорту. Звідси виникає проблема формування такого механізму реалізації морського страхування в Україні, який би передбачав компенсацію збитків у разі настання страхового випадку, зміг би регулювати їх на законодавчій основі, попереджував настання небезпечних подій та відповідав би міжнародним стандартам морського страхування.

Ключові слова: морське страхування, морські ризики, морські перевезення, морський транспорт, страхування вантажів.

Koretska Olga. Features and problems of the mechanism of maritime insurance in Ukraine. The article reveals the problems in the organization of marine insurance in Ukraine that have arisen to date, the peculiarities of its development, analyzes the state of marine insurance in Ukraine, highlights the features of maritime compulsory and voluntary insurance, considers such a division of marine insurance as cargo insurance, marine insurance market of Ukraine. The advantages and disadvantages of sea transportation are revealed and it is noted that sea transportation, transportation of goods by sea are the activities of maritime transport enterprises, which belong to the risky activities of maritime transport enterprises. Hence the problem of forming such a mechanism for the implementation of marine insurance in Ukraine, which would provide compensation for losses in the event of an insured event, could regulate them on a legislative basis, prevent dangerous events and meet international marine insurance standards. Shipowners, consignees, shippers and insurance companies should be interested in ensuring the safety of navigation, the safety of cargo delivery and the safety of port operations. Therefore, an important condition for the development of domestic maritime and water transport, maritime transport enterprises is the development of marine insurance in Ukraine. Thus, in this article the current state of marine insurance in Ukraine was considered, personalities and shortcomings in the organization of the marine insurance mechanism were identified. During the study, it was found that in Ukraine the most common types of marine insurance are: voluntary insurance of sea and river transport (water transport insurance); cargo insurance; insurance of risks (liability of shipowners). It was found that Ukrainian marine insurance does not meet international standards and modern requirements. Therefore, it is necessary to maintain and improve existing types of marine insurance by investing in the shipping industry and maritime transport enterprises, as the transportation of goods by sea and river transport is an important condition for the development of the country as a whole.

Key words: marine insurance, marine risks, maritime transport, maritime transport, cargo insurance.

Постановка проблеми. Сьогодні зростає роль зовнішньоекономічної діяльності в усіх галузях народного господарства, а особливо підприємств морського транспорту. Як відомо, до підприємств морського транспорту відносяться порти, суднобудівельні заводи, судноплавні й операторські (стивідорні) компанії та інші підприємства, установи й організації незалежно від

форм власності, що забезпечують роботу морського транспорту взагалі та здійснюють перевезення пасажирів і вантажів.

Морські перевезення мають як переваги, так і недоліки. Головною перевагою морських перевезень є порівняно низька вартість перевезень. До недоліків можливо віднести високий рівень капіталоемкості надання тран-

спортних послуг та низьку рентабельність. Тому робота підприємств морського транспорту вимагає значних інвестиційних та інноваційних ресурсів.

Сьогодні стан торговельного флоту України, морських портів та інших підприємств морського транспорту не відповідає сучасним міжнародним стандартам. Морські порти та стивідорні компанії мають високий рівень зносу перевантажувального обладнання, у судноплавних компаніях державний контроль зовсім відсутній, незважаючи на те що морські перевезення та робота в порту є ризикованим видом діяльності, яка потребує її страхування, котре повинно забезпечувати виплати відшкодування у разі настання страхових випадків на законодавчій основі.

Судновласники, вантажоотримувачі, вантажовідправники та страхові компанії повинні бути зацікавлені в забезпеченні безпеки мореплавства, безпеки доставки вантажів та безпеки роботи в порту. Тому важливою умовою розвитку вітчизняного морського та водного транспорту, підприємств морського транспорту є розвиток морського страхування в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковим та практичним проблемам морського страхування присвячено праці таких дослідників, як О.О. Балабанов, О.О. Гаманкова, Г.Л. Гувіна, В.О. Допілка, І.М. Кучеренко, О.Е. Лейст, Л.А. Лунц, Д.І. Мейер, М.В. Мних, І.Б. Новицький, С.С. Осадець, О.І. Панченко, Є.М. Сич, В.О. Тархов, Є.О. Харитонов, Я.М. Шевченко, В.І. Сербовський та багато інших.

У наукових працях вітчизняних учених основна увага приділяється вивченню зарубіжного досвіду та порівнянню розвитку та проведенню морського страхування в Україні. Але у цих працях недостатньо уваги приділяється одному з головних видів морського страхування – страхуванню морських ризиків.

Однак сучасні проблеми, пов'язані з морським страхуванням, основні показники, що характеризують його стан в Україні, питання вдосконалення страхового захисту, механізм їх реалізації під час здійснення морського страхування потребують подальшого дослідження.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є аналіз сучасного стану морського страхування в Україні, виявлення його особливостей, проблем та недоліків механізму реалізації морського страхування в Україні, розроблення шляхів його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У транспортному забезпеченні потреб як національної, так і міжнародної економіки вагому роль відіграє морський транспортний комплекс України, який є багатофункціональною структурою, головним складником якої є морські порти.

Морські порти грають важливу роль у з'єднанні міжнародних транспортних коридорів і є частиною виробничої і транспортної інфраструктури України.

Наша держава є морською та річковою державою і має всі передмови для успішного розвитку морського та річкового транспорту. Для забезпечення транзитних та зовнішніх вантажопотоків Україна має вигідне розташування морських та річкових портів.

Але за останні три роки обсяги перевезень морським та річковим транспортом мали тенденцію до зниження як у транзитному, так і в закордонному сполученні (рис. 1).

Як бачимо з рис. 1, вантажообіг транзитних вантажів у 2021 р. (9 місяців) знизився з 1 130,1 тис т до 684,8 тис т. У закордонному сполученні – з 1 902,4 тис т до 1 207,8 тис т [1].

Але необхідно зазначити, що страхові ризики при цьому зросли. Головною причиною цього є невідповідність торговельних суден України міжнародним стандартам (їх технічний стан, відсутність у сфері судноплавства державного правового контролю), а це може призвести до аварійних ситуацій і внаслідок цього до великих збитків. Відшкодування по цих збитках надають одна з 25 страхових компаній України, які мають ліцензію на послуги з морського страхування. З огляду на це, важливу роль у забезпеченні безпеки морських та річкових перевезень виконує саме морське страхування.

Як відомо, морське страхування – один із найдавніших видів страхування. Перший страховий поліс, який

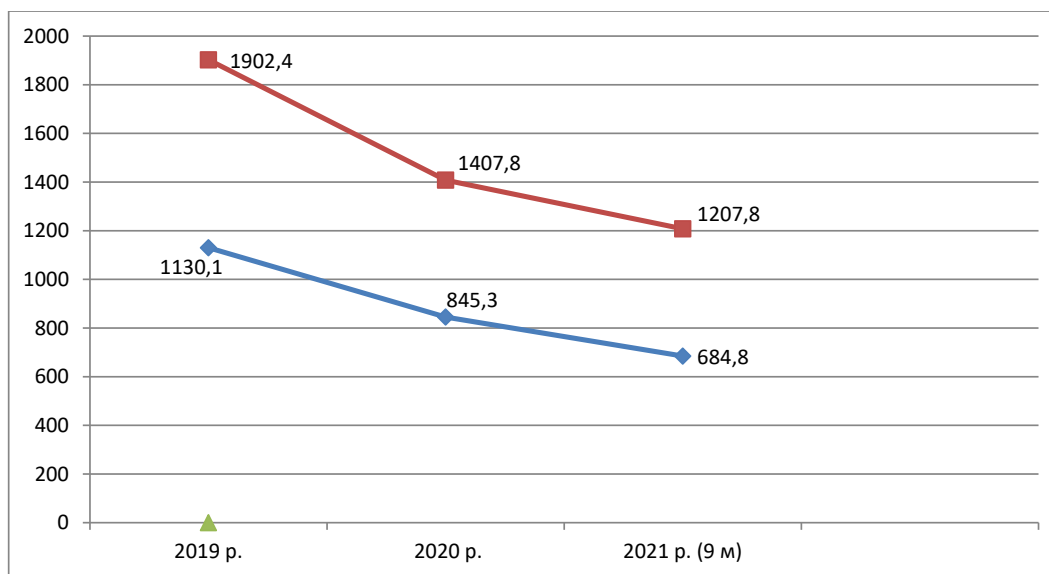

Рис. 1. Динаміка перевезень морським та річковим транспортом

було виписано саме з морським страхуванням, зазначається в середньовічній Італії у 1347 р.

Згідно із Законом України «Про страхування» [2], «морське страхування покриває втрати або пошкодження суден, вантажів, терміналів та будь-якого транспорту, за допомогою якого майно передається, набувається або перебуває між пунктами походження та кінцевим пунктом призначення».

Підгалуззю морського страхування є страхування вантажів, яке бере свій початок із розвитку перевезень товарів між сушею і морем і теж є одним із найдавніших видів страхування.

Як відзначав Н.О. Коваленко, «люди ...почали дбати про те, як запобігти неминучим у дорозі втратам, вони укладали між собою договори про взаємну відповідальність за безпеку морських суден і вантажів. Так з'явилися перші страхові об'єднання» [3, с. 39].

Із давніх часів правила страхування вантажів змінювалися. Сьогодні ці правила вдосконалені і діють у всьому світі. За прикладом міжнародних страхових компаній діють і українські страховики, які використовують стандартний набір ризиків, відображених у договорі страхування.

В Україні застосовують три умови страхування вантажів, які перевозяться морем і є стандартними у всьому світі, а саме:

- із відповідальністю за всі ризики;
- без відповідальності за ушкодження, крім випадків катастрофи;
- із відповідальністю за окрему аварію [4].

Процес розвитку страхування вантажів має позитивні тенденції та великий потенціал розвитку на страховому ринку та ринку транспортних послуг в Україні, який у подальшому залежатиме від вкладених інвестицій та інновацій у морський та річний транспорт, удосконалення інфраструктури портів підприємств та підготовки кваліфікованих спеціалістів у галузі морського судноплавства, вантажооборотки та страхування.

Але, на жаль, сьогодні застраховані вантажі становлять невелику частку, а саме 40%.

Саме в договорах перевезення складаються умови перевезення та страхування вантажів, які складаються з метою зберігання вантажів під час транспортування та забезпечують його захист від псування, поламки, розкрадання. Договір страхування вантажів також складається для виникнення фінансових претензій, уникнення від відповідальності перевізника за ушкодження вантажу.

Важливе питання щодо відповідальності сторін – вантажовідправник чи вантажоотримувач відповідає за зберігання вантажів – вирішується під час складання договору страхування перевезення вантажів.

Під час складання договору страхування вантажів визначається розмір ризику.

У зв'язку з небезпекою транспортування вантажів, експлуатації усіх морських та річних транспортних засобів виникає потреба в удосконаленні механізму страхування, пов'язаного з морським та річним транспортом.

У Кодексі торгового мореплавства сказано, що «страхування морських ризиків – це один із видів транспортного страхування, який охоплює майнові інтереси, пов'язані з морським судноплавством і перевезенням вантажів та пасажирів» [5].

Об'єктами морського страхування можуть бути «морські судна, вантажі, фрахт, контейнери, цивільна відповідальність судовласника й перевізника перед третіми особами, пасажирів, члени екіпажу тощо» [5].

Як підрозділ морського страхування страхування морських ризиків відрізняється значними особливостями:

- виникає необхідність узгодження дій страхових компаній із перестраховиками, тому що морське страхування охоплює дуже великі ризики;
- необхідність дотримуватися міжнародних правил під час здійснення морського страхування;
- для забезпечення оптимальних умов морського страхування їх бажано складати за допомогою страхових брокерів, які мають відповідну кваліфікацію;
- у договорах страхування виділяються орендна плата, винагорода екіпажу та капітану, заробітна плата, плата за проїзд.

Під час складання договорів морського страхування проводиться огляд морських та річних суден, у цьому разі страховики можуть вплинути на виконання вимог оцінки судна і, відповідно, на складання його страхової суми. Із цього витікає реалізація однієї з важливих функцій морського страхування – превентивної.

Як відзначає О.І. Панченко, «обґрунтовані вимоги, які пред'являються до страхувальника, у межах чинної нормативної бази дають змогу знизити ризики пошкодження судна та мотивувати судовласника підтримувати і експлуатувати його необхідним чином» [6].

Таким чином, такі попереджувальні заходи під час інвестування невеликих коштів можуть зменшити страхову суму та покращити результати страхування.

Незважаючи на те що страховий ринок на сучасному етапі розвитку має значну кількість проблем, що є негативним моментом у страховій діяльності, страхування відповідальності українських вантажоперевізників має великий потенціал і є перспективним напрямом вітчизняного страхування [7].

Висновки. Отже, у статті розглянуто сучасний стан морського страхування в Україні, виявлено особистості та недоліки в організації механізму морського страхування.

У ході дослідження виявлено, що в Україні найбільш поширеними видами морського страхування є:

- добровільне страхування морського та річкового транспорту (страхування водного транспорту);
- страхування вантажів;
- страхування ризиків (відповідальності судовласників).

З'ясовано, що українське морське страхування не відповідає міжнародним стандартам та сучасним вимогам. Отже, необхідно підтримувати та вдосконалювати існуючі види морського страхування шляхом інвестування у судноплавну галузь та підприємства морського транспорту, оскільки перевезення вантажів морським та річним транспортом є важливою умовою розвитку країни у цілому. З огляду на те, що перевезення вантажів пов'язані з великими фінансовими ризиками, доцільно та необхідно більше уваги приділяти складанню договорів страхування, які забезпечать відшкодування збитків, завданих унаслідок настання страхового випадку, а саме пошкодженню або втраті вантажу чи багажу під час перевезення.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Коваленко Н.О. «Ощадливий вантаж береже», або Практика страхування морських перевезень. *Вісник Академії адвокатури України*. 2005. Вип. 3. С. 39–43.
4. Балобанов О.О., Андріященко О.О. Страхування морських перевезень вантажу: окремі організаційно-правові аспекти. *Lex Portus*. 2018. № 4. С. 80–88. DOI: <https://doi.org/10.26886/2524-101X.4.2018.6>
5. Кодекс торгового мореплавання України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Панченко О.І. Сучасний стан та перспективи розвитку транспортного страхування в Україні. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2010. № 44. С. 256–266.
7. Балобанов О.О., Допілка В.О. Міжнародне та національне морське право України і країн ЄС : навчальний посібник. Херсон, 2017. 214 с.

Referenses:

1. Oficijnij sajt Derzhavnoї sluzhbi statistiki Ukraїni [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Zakon Ukraїni «Pro strahuvannya» vid 07.03.1996 [Law of Ukraine "On insurance" from 07.03.1996]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Kovalenko, N.O. (2005) Oshchadlyvyi vantazh berezhe", abo praktyka strakhuvannia morskykh perevezen [Saves shipping costs, or the practice of maritime insurance]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy*, vol. 3, pp. 39–43. (in Ukrainian)
4. Balobanov, O.O., Andriashchenko, O.O. (2018) Strakhuvannia morskykh perevezen vantazhu: okremi orhanizatsiino-pravovi aspekty [Insurance of sea cargo transportation: some organizational and legal aspects]. *Lex Portus*, no. 4, pp. 80–88. DOI: <https://doi.org/10.26886/2524-101X.4.2018.6> (in Ukrainian)
5. Kodeks torgovogo moreplavannya Ukraini [Code of Merchant Shipping of Ukraine]. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Panchenko O.I. (2010) Suchasnij stan ta perspektivi rozvitku transportnogo strahuvannya v Ukraini [Current state and prospects of transport insurance development in Ukraine]. *Visnik Chernigivs'kogo derzhavnogo tekhnologichnogo universitetu*, no. 44, pp. 256–266. (in Ukrainian)
7. Balobanov, O.O., Dopilka, V.O. (2017) Mizhnarodne ta natsionalne morske pravo Ukrainy i krain YeS [International and national maritime law of Ukraine and EU countries]. Kherson. (in Ukrainian)